

Samtalands krumbukter

av Bengt-Åke Wennberg

Varje agerande innehåller ur ett socialt systemperspektiv två berättelser.

Den ena är vad som faktiskt görs och vad som faktiskt händer genom det som görs. Detta kan objektivt registreras.

Den andra är vad det som görs ges för mening både av den som agerar och av dem som berörs. Detta är "handlingen". Vad som ses som själva handlingen är olika beroende på personen som tolkar

I Agenda den 15 mars 2015 intervjuades Ziad Abdel Tawad om förhållandet att Margot Wallström avvisats från att tala vid Arabförbundets möte. Han konstaterade att meningen med att utestänga Margot Wallström var att förnedra henne. Vi i Sverige verkar ta denna påstådda förnedring, som också drabbar oss som nation, ganska lugnt även om Wallström möter en del kritik. Wallström själv ångrar inget och står för sina yttranden om Saudiarabien och dess kränkningar av de mänskliga rättigheterna.

Då jag är intresserad av uppkomsten av interaktiva mönster, och Wallström uppenbarligen är inblandad i ett språkligt sådant, har debatten kommit mig att reflektera över samtalands och kommunicerandets krumbukter. Hur kan Ziad Abdel Tawad påstå att meningen med att utestänga Wallström var att förnedra henne? Varför godtar programledaren ett sådant påstående? Vad vet egentligen Ziad Abdel Tawad om Arabförbundets innersta mening med vad de gjorde? Hur skall vi uppfatta och tolka denna åtgärd och hemkallandet av ambassadören? Att Ziad Tabel Tawad personligen ställer

sig bakom att det som görs mot Wallström skall ses som en förnedrande handling råder det inget tvivel om.

Retorikern José Luis Ramírez gör en skillnad mellan göra och handla. Görandet är själva agerandet. Handlandet är den mening man lägger in i det som görs. Att öppna ett fönster kan betraktas som ett försök att släppa in frisk luft. Det skulle också kunna tolkas som en ovänlig handling om det utsätter någon för drag. Genom att samtala om saken kan vi reda ut vad som är vad och förstå meningen med vad som görs. Utan sådana samtal står vi oss slätt. I det fall som tolkas av Ziad Abdel Tawad så gissar och spekulerar vi bara.

Men vi tvingas gissa eftersom Wallström inte ger oss någon ledning. Vad hon säger är ett görande. Men vad är handlingen? Att säga att Saudiarabien är en diktatur, har ett medeltida rättsväsen och kränker de mänskliga rättigheterna genom sin kvinnosyn – skall det uppfattas som en vänlig eller ovänlig handling? När kan det uppfattas som det ena och när kan det uppfattas som det andra? Om det inte är någotdera – vad är det då? Vi lämnas i osäkerhet.

Det intressanta med denna analys är att den säger något om hur aktörerna ser på det sociala system de verkar i. Varför sägs det egentligen? Vad är det för ingrepp i systemet Wallström anser sig göra?

Ziad Abdel Tawad kan ha tolkat beslutsfattarna i Saudiarabien rätt. Wallströms mening kan kanske vara att de skall känna sig kränkta. Men därmed är frågan inte utagerad. När Wallström då framhärdar i sitt utspel så blir ju kränkningen bara allvarligare. Hon ber inte ens om ursäkt. Är det klokt?

Är det för övrigt någonsin godtagbart att tilldela andra kränkande tillmälen? I en krönika i GP beskriver Jasenko Selimovic', invandrare och tidigare statssekreterare, vilka glåpord han fått kastat efter sig och frågar om man kan skilja på glåpord och glåpord. Är det exempelvis bättre att bli kallad husblatte än bara blatte?

Vilka glåpord är tillåtna för en utrikesminister när det gäller att tala om andra stater? Är det bättre att kalla en stat för en enpartistat och fundamentalistiskt styrd än att kalla den för en diktatur? Är det bättre att acceptera dödsstraff än spöstraff? Jasenko undanber sig för sin del alla typer av glåpord. Ja, varför skall man använda glåpord och kränka andra över huvud taget?

Margrethe Lund berättar i boken "Tillitens ansikten" om hur en man som tonåring lekte med sin femton år yngre bror. Leken bestod i att brodern ställde sig på ett bord och sade meningen "Nu dalar jag". Sedan kastade han sig utan tvekan ut från bordskanten och blev uppfångad i broderns starka armar.

Detta var en mycket skojig lek ända till dess brodern till förskräckelse hörde sin lillebror i det andra rummet säga "Nu dalar jag". Storebrodern hann inte dit och den lille "dalade" precis som han hade sagt. Jag kom att tänka på denna historia i samband med Wallströms resa till Arabförbundets möte. Hon var inbjuden och skulle tala men man, och då inte bara Arabförbundet, lät henne "dala" men som storebrodern utan att ta emot henne.

Margrethe Lunds berättelse handlar om tillit. När pojken med tiden upptäcker att han inte alltid tas emot av någon när han säger "jag dalar" väcks hos honom tanken på förekomsten av andra personer som inte gör vad han förväntar. Han upptäcker att det blir viktigt för honom att veta om han i sin relation med dessa "andra" kommer att bli omfamnad eller hånad när han "dalar".

Lund konstaterar att behovet av att känna tillit driver oss att ta ställning till om de "andra" vi möter är onda eller goda. Vi tvingas forma en gräns mellan oss och dem. Bara vi vet om de är goda eller onda så kan vi känna tillit. Det är lika tryggt för oss att veta att vi kommer att bli omfamnade av vänner när vi säger att vi "dalar" som att veta att vi måste hålla oss undan och skydda oss mot personer som inte ställer upp för oss. Då måste vi undvika att kasta oss ut i luften utan skyddsnet.

Men snart upptäcker pojken att livet inte är så enkelt. Det går inte att definiera de andra som goda eller onda. Vi kan inte veta vad de "andra" är. Ibland är de det ena och ibland det andra. Att inte veta hur interaktionen kan förlöpa gör situationen ambivalent. För att inte bli överraskad eller förnedrad, och hamna i konfliktrappan, måste man då med "de andra" samtala sig fram till något för framtiden förenligt interaktivt mönster, som trots olikheterna tillfredsställer båda. Först då uppstår synergi.

Ovanstående framställning definierar tre olika positioner i vår relation till andra. Den första är den "dalande" pojken, den andra är att bli omfamnad av de goda andra men stöta ifrån sig och marginalisera de man tycker är onda. Den tredje är att kunna hantera den ambivalenta situation som består av att det kan vara både-och. Dessa tre positioner använder Lund för att beskriva tre olika kommunikativa mönster. Dessa mönster uppstår enligt

henne ur tre olika psykiska strukturer som styrs av känslor av tillit. Hon kallar de tre kommunikativa mönstren för monadisk, dyadisk och triadisk.

När vi som barnet i berättelsen går in i, eller söker oss till, ett monadiskt tillstånd fungerar vår kommunikation som magiska besvärjelser. Det finns ingen mottagare till vad vi säger. Orden liksom kastas ut i luften. Omvärlden förväntas rätta sig efter vår önskan. Vår föreställning är då att omvärlden blir till, som vi vill att den skall bli till, enbart genom att vi uttrycker de magiska orden. Politiska budskap från talartribuner har ofta denna karaktär. Talet om mänskliga rättigheter kan då fungera som en magisk formel. Alla andra borde respektera de mänskliga rättigheterna. Om så vore fick vi en god värld! Kommunikationen har ingen annan effekt än att påståendet av alla uppfattas som självklart, åhörarna applåderar och man omfamnas av publiken. Själv sitter man i orubbat bo.

När man går in i ett dyadiskt tillstånd upplevs, enligt Lund, det som är gott, behagligt och tillfredsställande som något, som tillhör en själv. Det som är ont, obehagligt och otillfredsställande upplevs som "annat", som "icke-själv, som okänt och utifrån kommande. Denna dyadiska föreställning formas av oss genom vårt liv. Den blir till genom att vi i vår kommunikation med andra får del av deras bild av oss själva, och att vi genom samtalen med varandra sätter andras ord på vad vi själva upplever. Det är då naturligt att i vårt psyke omfamna det som är gott och stöta bort det vi inte tycker om. Det goda och det tillfredsställande tillhör en själv. Det onda tillhör "de andra". Psyket tänker i då termer av antingen-eller.

I en dyadisk kommunikation är det därför lätt att se det goda hos sig själv i ljuset av det onda hos andra. Den dyadiska kommunikationen riskerar således att starta konflikttrappor då den stöter bort och nedvärderar alla andra psyken som inte delar ens egen uppfattning. Det som är gott för mig skall också vara gott för dig. Det som är ont för mig är ont för oss båda.

Det är inte svårt att upptäcka att den dyadiska kommunikationen är mycket vanlig i dagens samhälle och att den bidrar till ett konfliktfyllt samhälle. Den är också accepterad och praxis i blockpolitiken eftersom syftet med denna är att vinna vissa väljares gunst framför andras. Risken är då förstås att man tar fel på vad de andra tycker och istället visar sig vara på väg ut i en ökenvandring.

I ett triadiskt tillstånd introduceras verkligheten som en separat faktor som ligger utanför både dig och mig. Psyket accepterar då att verkligheten kan uppfattas olika av dig och av mig. Den triadiska kommunikationen syftar då till att skapa en förenlighet mellan våra psyken så att våra olika

uppfattningar kan rymmas inom ramen för samma verklighet som vi båda vistas i.

För att nu återknyta till dialogen med Saudiarabien så kan man således säga att många uttalanden om mänskliga rättigheter tillhör den monadiska kommunikationsformen eftersom de snarare är önsketänkande än realpolitiska argument. I min förra blogg gav jag ett exempel på detta när det gällde förlisningen av Estonia. Både den avgående statsministern Carl Bildt och den pågående statsministern Ingvar Carlsson lovade att Estonia skulle bärgas. Detta sades för att det politiskt sett var det rätta att säga just då. Men man kunde inte stå för löftet. Man tvingades av okända orsaker besluta att fartyget inte skulle bärgas. Detta beslut blev obegripligt för väljarna och alla beslut som sedan följde gjorde att hela utredningen förrycktes, och agerandet i praktiken blev absurt.

Det är förstås en enorm skillnad mellan att konkret verka för, och i handling stärka, de mänskliga rättigheterna och att bara tala om dem på konferenser och möten. Kan man inte göra sitt konkreta agerande för att stödja mänskliga rättigheter trovärdigt, är risken att talet från tribunerna bara blir en slags symbolisk handling. Det blir då en besvärjelse som stärker sammanhållningen mellan de redan troende. Den kan då samtidigt, utan att talarna är medvetna om det, omöjliggöra den dialog med "de kritiserade andra", och den faktiska förändring, som skulle kunna göra livet bättre i den gemensamma världen.

Den fråga som då uppstår sig är om det förhållandet att vår utrikesminister uttalar att vi i Sverige inte gillar Saudiarabiens rättsskipning och kvinnosyn har förutsättningar att påverka Saudiarabiens praxis i dessa frågor eller om hennes uttalande bara syftar till att hon skall bli mera populär i den grupp som redan tycker som hon. Om detta senare är fallet, har hon börjat nedstigandet i konfliktrappan.

För att skapa en mellan oss och Saudiarabien förenlig inställning till frågan krävs enligt min uppfattning, att vi åtminstone inte kränker varandra, och att vi visar respekt för varandras olikheter även om vi inte delar varandras ambitioner. Jag hoppas därför att det bakom, och under, den feministiska utrikespolitiken, och Wallströms uttalanden, finns konkreta och realistiska uppfattningar om hur världens alla förtryckande diktaturer konkret skall kunna påverkas av Sveriges agerande, som vi alla kan omfamna och bidra till. Det vore mycket bättre för oss att få reda på än klyschor om jämlikhet och demokrati.

När du ser dig om i din sociala värld; vilka sådana klyschor och meningslösa påhopp möter du? Hur skulle man genom att skilja mellan görandets konkreta konsekvenser och hur det tolkas av de som berörs kunna samtala om det so händer på ett mer konstruktivt sätt och undvika konflikttrappan?

Referens

Lund M (2001): Tillit och mänsklig utveckling. I Aronsson G och Karlsson J Ch (2001): Tillitens ansikten. Lund: Studentlitteratur.

<http://www.bengtharry.me/?p=2276>